

PROGRAM PARTNERSKÉ VZŤAHY A SEXUALITA – ZHODNOTENIE EFEKTU

Monika GREGUSSOVÁ, Daniela MORVAYOVÁ

Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie, Trnavská cesta 112, 821 02

Bratislava, email: gregussova@vudpap.sk, morvayova@vudpap.sk

23. Psychologické dni "Psychológia a život - alebo ako je potrebná metanoia"

V našom príspevku by sme vám rady prezentovali výsledky overovania efektu preventívneho programu Partnerské vzťahy a sexualita (Morvayová, Gregussová, 2004 c). Program pozostával z 10 stretnutí počas jedného školského roku, realizovali sme ho v 9. ročníku ZŠ.

Našu vzorku tvorili žiaci 9. ročníkov ZŠ z 3 škôl v Bratislave. Efekt programu sme sledovali pomocou nami vytvoreného dotazníka, ktorý pozostával z 3 častí. Postoje a ich zmeny sme sledovali pomocou nedokončených viet, vedomosti a poznatky sme zisťovali pomocou tvrdení a otvorených otázok. Použili sme metódu test - retest v experimentálnej a kontrolných skupinách.

Výsledky sme vyhodnocovali kvantitatívne aj kvalitatívne, použili sme Mann-Whitneyov U-test, Wilcoxonov neparametrický párový test a obsahovú analýzu odpovedí.

Celkové zhodnotenie

Pri hodnotení výsledkov sme prihliadali aj na vývinový aspekt zmeny postojov a vedomostí. Predpokladáme, že za rok získali žiaci na všetkých školách nové vedomosti a teda u všetkých žiakov sa prejavia nejaké zmeny v postojoch a názoroch. Predpokladáme tiež, že aj na ostatných školách mohol prebiehať program výchovy k manželstvu a rodičovstvu, resp. podobná aktivita (beseda so psychológom, s lekárom). Ak však bol náš program úspešný, merateľná zmena by mala byť v experimentálnej skupine výraznejšia.

Zmeny vo vedomostiach sme zisťovali prostredníctvom dotazníka, v ktorom bolo 30 výrokov, z ktorých niektoré boli mýty a niektoré boli pravdivé. 11 výrokov sa vzťahovalo na partnerský vzťah, 9 na sexualitu, 7 na antikoncepciu a 3 výroky tvorili mýty o sexuálnom zneužívaní. Respondenti mali označiť, či s výrokom súhlasia, nesúhlasia alebo mohli vyjadriť svoj názor v kolónke „iné“. Správne odpovede sme skórovali. Maximálny počet bodov bol 30, minimálny 0.

Pre porovnanie sme použili U-test (*tabuľka č. 1*). Na základe U-testu zisťujeme, že v roku 2004 neboli rozdiely medzi experimentálnou a kontrolnou skupinou štatisticky významné ($p = 0,588$), ale v roku 2005 sa experimentálna skupina od kontrolných líšila – úroveň celkového skóre bola vyššia, a to štatisticky významne ($p = 0,035$).

Tab. č. 1: Celkové skóre: Mann-Whitneyov U-test – Porovnanie experimentálnej a kontrolnej skupiny

Rok	Skupina	N	Mean	St. Dev.	Mean Rank	U	Sign.
2004	Experimentálna	22	19,86	4,29	36,36	465,0	0,588
	Kontrolná	46	19,54	3,65	33,61		
2005	Experimentálna	23	23,22	2,32	30,17	203,0	0,035
	Kontrolná	27	21,37	3,27	21,52		

V experimentálnej skupine sme porovnávali aj výsledky jednotlivých respondentov pred a po realizácii programu pomocou Wilcoxonovho neparametrického párového testu (*tabuľka č. 2*). Zisťujeme, že dosiahnuté zmeny vo všetkých položkách sú štatisticky významné.

Tabuľka č. 2: Párové porovnanie: Wilcoxon Signed Ranks Test – experimentálna skupina

	Skóre po programe - skóre pred programom				
	Vzťahy	Sexualita	Antikonцепcia	Zneužívanie	Celkové skóre
N	19	19	19	19	19
Negative Ranks	2	1	4	1	1
Positive Ranks	13	12	8	10	17
Ties	4	6	7	8	1
Z	-2,530	-2,970	-1,990	-2,652	-3,318
Asymp. Sig. (2-tailed)	,011	,003	,047	,008	,001

Z výsledkov výskumu, ktorý sme realizovali v r. 2004, sme konštatovali, že dospelávajúci majú romantické a skreslené predstavy o fungovaní partnerského vzťahu (Gregussová, Morvayová, 2004 b). Z tejto predstavy sa odvíjajú nereálne očakávania, ktoré môžu byť príčinou nedorozumení a konfliktov v partnerskom vzťahu. V experimentálnej skupine sa nám podarilo ovplyvniť vieru v nasledovné mýty, ktoré sa odvíjajú od romantických (a nerealistických) očakávaní:

„Každý má niekde na svete svoju „polovičku“ a keď sa stretnú, je to osudová láska.“

„Keď nájdem tú pravú/ toho pravého a ľúbime sa, pre chodenie už nemusím nič robiť, všetko pôjde samo.“

„Keď moje dievča/ môj chlapec na mňa žiarli, znamená to, že ma ľúbi.“

„Keď ma niekto ľúbi, vždy vie, na čo myslím a po čom túžim aj bez toho, aby som jej/ mu to hovoril(a).“

„Snažím sa byť podľa predstáv partnera/ partnerky, lebo ho/ ju veľmi ľúbim a chcem, aby bol(a) šťastná.“

„Priateľ(ka) sa kvôli mne zmení, pretože ho / ju ľúbim.“

Jeden z cieľov programu bolo priblížiť žiakom fungovanie partnerského vzťahu, ktorý nevzniká automaticky na základe zamilovanosti, ale je výsledkom dlhodobého úsilia oboch partnerov. Viedli sme ich k zamysleniu nad tým, aké hodnoty a vlastnosti partnera sú skutočne dôležité pre dobrý partnerský vzťah. V programe sme kladli dôraz na prevenciu výberu rizikového partnera (závislosti, násilie, a i.).

Kvalitatívna analýza

Efekt programu sa v experimentálnej skupine prejavil aj v nedokončených vetách. Pomocou odpovedí analyzujeme zmeny, ktoré nastali. Pre ilustráciu uvádzame príklady nedokončených viet, ktoré napísal ten istý respondent v roku 2004 a následne v roku 2005 po realizácii programu:

1. Chlapec by mal byť... (podľa dievčaťa)	
2004:	2005:
...odvážny, milý, urastený, modré oči, hnedé vlasy, hokejista, romantický, ochranca, verný, vtipný.	...priateľský, milý, vtipný, múdry, sympatický.
Chlapec by mal byť... (podľa chlapca)	
...chlpatý, svalnatý, milý.	...silný a inteligentný, úprimný.
2. Dievča by malo byť... (podľa chlapca)	
...pekné.	...slušné, milé, rozumné, nie namyslené a povrchné.

V roku 2004 pri definovaní ideálu chlapca aj dievčaťa kladli dospievajúci v experimentálnej skupine veľký dôraz na vzhľad.

Správny chlapec by podľa nich mal mať „mužný“ vzhľad (t.j. svalnatý, silný, pekný). Dievčatá okrem vzhľadu zdôrazňovali aj „partnerské“ vlastnosti a zručnosti chlapca (t.j. mal by byť gentleman, ochranca, galantný, starostlivý a pod.) a sociálne a komunikačné zručnosti (priateľský, komunikatívny, slušný). Po realizácii programu dievčatá aj chlapci pri definovaní ideálu chlapca kladú dôraz predovšetkým na také osobnostné vlastnosti chlapca, ktoré sa prejavujú v partnerskom vzťahu. Dievčatá oveľa menej spomínali vzhľad.

Správne dievča podľa respondentov pred programom by malo mať ženské vlastnosti (nežné, chápavé, jemné, citlivé). V odpovediach chlapcov sa objavovali aj rodovo stereotypné až znevažujúce odpovede (by malo vedieť variť, žehliť, malo by byť menej inteligentné ako

chlapec). Po programe dievčatá oveľa menej spomínali v odpovediach „ženské“ vlastnosti, u chlapcov sme zase nenašli rodovo stereotypné a znevažujúce odpovede. Zdá sa, že vplyvom programu sa oslabili rodové stereotypy v mysliach detí.

3. Byť chlapcom znamená... (podľa chlapca)	
2004:	2005:
<i>...byť vysoký, silný.</i>	<i>...mať zodpovednosť.</i>
Byť chlapcom znamená... (podľa dievčat)	
<i>...myslieť na úchylné veci</i>	<i>...ľahký život.</i>
<i>...byť sukničkář, nevedieť chápať dievčatá.</i>	<i>...nemať ženské problémy.</i>
Byť dievčaťom znamená... (podľa dievčat)	
<i>...brzdiť chalanov v úchylných veciach.</i>	<i>...ťažký život.</i>

Pred programom sa dievčatá vyjadrovali o chlapcoch veľmi kriticky a znevažujúco, po programe dievčatá namiesto toho spomínali ľahší údel chlapcov, nevyjadrovali sa o chlapcoch už tak pohrdavo. U dievčat sme zaznamenali menej odpovedí, vyjadrujúcich ženskú nadradenosť a viac odpovedí vyjadrujúcich ťažší životný údel ženy.

4. Chodenie s chlapcom...	
2004:	2005:
<i>...je pekné, ak sa majú úprimne radi a sú spolu šťastní a radi sú spolu a veria si.</i>	<i>...môže byť pekné, ale na vybudovanie pevného vzťahu je treba veľa času a úsilia.</i>
Chodenie s dievčaťom...	
<i>...znamená chodiť spolu von, do kina...</i>	<i>...znamená mať dobrú kamarátku, obmedziť čas strávený s kamarátmi a tráviť ho s dievčaťom, zákaz baliť iné dievčatá.</i>
V dobrom vzťahu je dôležité...	
<i>...milovanie</i>	<i>...aby sa partneri medzi sebou o všetkom rozprávali, aby robili kompromisy, aby sa vždy vedeli dohodnúť.</i>
Myslím si, že láska...	
<i>...je utrpenie.</i>	<i>...je dôležitá pre život a ten, kto ju nemá, tak ani nežije.</i>
<i>...je pocit, ktorý raz je a raz nie je, ale aj tak nás vždy raz sklame.</i>	<i>...je dosť dôležitá vo vzťahu, ale niekedy príde časom.</i>

Spoločný vzťah vnímajú dievčatá aj chlapci po programe reálnejšie, uvedomujú si zodpovednosť za vzťah a potrebu spoločnej snahy. Menia sa ich romantické predstavy, vnímajú, že vo vzťahu nepríde nič samo od seba. Mení sa ich postoj k láske, neopisujú ju už až tak pateticky a tragicky, vnímajú jej dôležitosť. Tiež si uvedomujú, že na to, aby partnerský vzťah dobre fungoval, je dôležité komunikovať s partnerom a snažiť sa nájsť spoločné riešenie, vychádzať si v ústrety. Následkom programu si dievčatá aj chlapci viac uvedomili, čo vzťah znamená, postúpili od vonkajších kritérií, ako je *chodenie do kina*, k vnútorným kritériám vzťahu ako je *priateľstvo, komunikácia*.

5. Myslím si, že sex... (chlapci)	
2004:	2005:
<i>...je vzrušujúci.</i>	<i>...je spestrenie partnerského života, zblízuje partnerov.</i>
Myslím si, že sex... (dievčatá)	
<i>...nie je až taký dôležitý.</i>	<i>...niektorí skoro začínajú a zahadzujú si život, keď nepoužijú ochranu a dievča čaká dieťa.</i>
<i>...nie je najdôležitejší na svete.</i>	<i>...by nemali mať ľudia mladší ako 15 rokov.</i>

V postojoch k sexu si chlapci začali uvedomovať dôležitosť partnerského vzťahu, sex už nie je cieľom sám o sebe, ale súčasťou vzťahu dvoch ľudí. Dievčatá predtým vyjadrovali k sexu dištancujúci sa postoj (*nie je dôležitý, je dobrý len pre chlapcov*), po programe zdôrazňujú preventívnu stránku (*by ste mali robiť len s ochranou a nie s každým, len s tým pravým*), vekové hľadisko, uvedomujú si riziká a svoje právo voľby, takisto už nepovažujú sex za nepodstatný.

6. Myslím si, že masturbácia...	
2004:	2005:
<i>...je vec, o ktorej nikto nehovorí.</i>	<i>...je bežná.</i>
<i>...je osobná vec.</i>	<i>...je prirodzená.</i>

V našom programe sa nám podarilo prelomiť veľmi silné tabu, týkajúce sa masturbácie. V roku 2004 sa veľa respondentov k tejto položke vôbec nevyjadriilo, časté boli negatívne postoje alebo dištancovanie sa (*keď to niektorí potrebujú, tak nech masturbujú, ja medzi nich nepatrím.*) Po programe väčšina považuje masturbáciu za bežnú, neškodnú, normálnu vec, niektorí (najmä chlapci) vyjadrujú pozitívny postoj k masturbácii (*je dôležitá*).

Záver

Pôsobením programu sa zmenili:

- rodové stereotypy chlapcov a dievčat, negatívne postoje k opačnému pohlaviu,
- výber partnera – viac sa zamýšľajú nad charakterovými vlastnosťami, ktoré by mal mať partner, fyzický vzhľad prestáva byť taký dôležitý,
- romantické predstavy o vzťahu nie sú jednoznačne prijímané, respondenti ich kriticky prehodnocujú, uvedomujú si, že pre fungovanie vzťahu je dôležité úsilie obidvoch partnerov,
- najmä u chlapcov sa výrazne zlepšila úroveň informovanosti o možnostiach antikoncepcie,
- u dievčat postoj k sexu,

- u všetkých respondentov postoj k masturbácii,
- zvýšila sa informovanosť riziku sexuálneho zneužívania.

Literatúra:

GREGUSSOVÁ, M., MORVAYOVÁ, D. *Predstavy žiakov 8.ročníka ZŠ o pohlavných rolách, partnerských vzťahoch a sexualite*. XXI. Psychologické dny. Svět žen a svět mužů. Polarita a vzájemné obohacování. ČMPS, SPS a FF UP Olomouc. (v tlači)

GREGUSSOVÁ, M., MORVAYOVÁ, D. 2004 a). *Rodové stereotypy a mýty o partnerských vzťahoch v pohľade dospievajúcich*. In: TESAŘ, M. (zost.) 40 rokov skúmania psychického vývinu detí a mládeže, súčasné problémy a perspektívy v zjednotenej Európe. Bratislava VÚDPaP, 2004, CD.

GREGUSSOVÁ, M., MORVAYOVÁ, D. 2004 b). *Romantické predstavy dospievajúcich o partnerských vzťahoch*. Informačný bulletin pre pracovníkov poradenských zariadení v rezorte školstva, 2004, č. 24, s.8-11.

MORVAYOVÁ, D., GREGUSSOVÁ, M. 2004 c). *Návrh programu Partnerské vzťahy a sexualita pre žiakov 9. ročníka ZŠ*. In: TESAŘ, M. (zost.) 40 rokov skúmania psychického vývinu detí a mládeže, súčasné problémy a perspektívy v zjednotenej Európe. Bratislava VÚDPaP, 2004, CD.